

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИКАТИВНИХ МЕНТАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ГЛОБАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і
кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Ментальні загрози (з англ. *mental* – розумовий, мисленнєвий, психічний, духовний) – ті, що народжуються у матрицях смислоутворення, виражають небезпечні стани і тенденції у сфері осмислення дійсності, здатності адекватно її відображати, перетворювати, адаптуватися. Вони можуть бути умовно ранжовані за трьома рівнями: верхнім, середнім, нижчим. В цій роботі представлено результати опрацювання верхнього рівня – факторів обструкції мислення найбільш явного, очевидного, а тому й індикативного характеру вмонтованих у трьохмодальну операційну матрицю «*hard – soft – operator*».

Модус *hard* визначає стан та чинники руйнації базових можливостей збереження, розвитку та ефективного використання мислення. Відповідні загрози можуть бути ідентифіковані з групою *медико-соціо-кліматичних*. За даними ВООЗ, психоневрологічні розлади посідають перше місце серед хвороб населення Європи за роками прожитих з інвалідністю (YLD), що становить 36,1% від усіх хронічних захворювань. Частка депресивних розладів складає 11–15%; психічні розлади, пов'язані зі вживанням алкоголю, посідають третє місце в Європі (6,4 % від усіх хвороб YLD); тривожні розлади – шосте (4 %), хвороба Альцгеймера та інші деменції – дев'яте (3 %); шизофренія – п'ятнадцяте (1,8 %), біполярні розлади – сімнадцяте (1,6 %) [1, с. 14]. В США майже кожен п'ятий дорослий має психічні розлади (46,6 млн. у 2017 р.) [2]. В Україні ж близько третини населення України переживає *щонайменше* один психічний розлад протягом життя [3]. Загалом психічні розлади становлять 12% глобального тягаря хвороб в усіх країнах світу [4].

Тож психічні розлади і захворювання є глобальною проблемою. Вона має широкі зв'язки зі злочинністю. В кримінології давно встановлений зв'язок психічних розладів та злочинності (віктимологічний аспект, детермінація агресивних злочинів). Однак виявляються і більш глибокі, двосторонні зв'язки, що диктує необхідність їх дослідження у медико-соціальному, гуманітарному плані. Важливо наголосити, що, будучи складниками модулю *hard* вищого рівня ментальних загроз, психопатії у своїй тенденційності становлять все більш серйозні перепони на шляху до адекватизації соціальних полів. Психопатологізація людства – явище апаратно-обструктивної властивості, що виключає можливість залучення широких верств населення до осмисленого зустрічного руху особистісного (індивідуального, приватного) та загальносоціального, планетарного. Окремі острівки мислення

приречені бути залежними від демократизованого, психопатизаційного мейнстриму. Певна річ, вельми складно достеменно говорити про фактори обумовлення цієї тенденції. Водночас на рівні кореляції можемо відмітити наявність зв'язків між психопатизацією людства та поширеністю доступу до інформаційних ресурсів: чим вищий ступінь доступу до необмеженої кількості інформації, чим вищий рівень втягненості до інформаційного драйву, тим нижчі захисні бар'єри психіки. Це один з наслідків неосмисленості технологізації антропосфери.

Тож кримінологічний порядок денного глобального розвитку має формувати зворотні стратегії впливу на стан психічного здоров'я населення через протидію перш за все загальносоціального рівня організації та спрямованості, злочинності та фономим для неї явищам, генеза яких пов'язана з поширенням психопатій: агресивно-насильницька, екологічна злочинність, наркозлочинність, злочинність неповнолітніх, суїцидальність тощо. Кримінологічна доктрина та практика, таким чином, має постати інтеграційною платформою для синхронізації сегментованої діяльності в межах досягнення *UN Sustainable Development Goals*. В такому розумінні в руках у кримінологів потужний інструмент обструкції «ментально-апаратних» блоків для зниження стану соціального неадеквату. Неочевидна кримінально-превентивна діяльність має цілком очевидні загальносоціальні наслідки. І в цьому аспекті будь-які дискусії з приводу приналежності до кримінологічного поля пізнання загальносоціальних заходів протидії злочинності мають бути зняті. Кримінологія тут виявляється у привілейованому та, в той же час, у надвідповідальному становищі. Саме з кримінологічної доктрини може бути перекинутий семітичний міст від фрагментів «стійкого розвитку» до цілого уселюдства; жоден з фрагментів, жодна з цілей стійкого розвитку не може бути досягнена у бажаній мірі без зниження тиску кримінальної складової на відповідні інститути і сфери розгортання стратегічного управління.

Модус *Soft* кримінологічного виміру вищого рівня ментальних загроз людству репрезентує три базових деструктивних фактори у сфері масової свідомості:

а) *вульгаризований економізм й тотальний конс'юмеризм* як стандарти (орієнтири) соціальних практик: починаючи від бізнесових й закінчуючи освітніми (гіперболізація значення орієнтування на зовнішніх стейкхолдерів, освіта як послуга, а не соціальне благо), побутовими практиками;

б) *слабко розвинена екологічна свідомість*, підкорена економізму мислення, *не пов'язана з вузлами ідентичності*. Сьогоднішнє природокористування, кримінальна та інша суспільно небезпечна (хоча це словосполучення тут доречніше буде замінити на інше – натурально небезпечна) експлуатація довкілля (в тому числі – забруднення) не узгоджена зі спільними, загальнопланетарними, природничо-уселюдськими засновками на життя. Оперування концептом уселюдства передбачає всі покоління, і минулі, і майбутні *одночасно*. Кожне наступне покоління має піклуватися про передачу майбутнім довкілля у кращому стані, ніж воно його отримало. Такі установки можливі виключно в межах віссі ідентичності «уселюдство – група – індивіда»; лише у цій зв'язці виникає суб'єкт – предикатна спайка «Людина –

Природа», «Людина Є Природа» (у форматі субстанційної логіки, західна філософська традиція) та «Людина у Природі, Природа у Людині» (у форматі процесної логіки, східна філософська традиція). Ця спайка виводить дискусію у юснатуралістичну площину, в якій знаходять свій ресурс всі без виключення галузі права, в тому числі й кримінальне.

Принагідно зауважимо на окремих осередках подібного мислення, що вже мають свої проявлені результати на публічному рівні артикуляції. 21.12.2010 . в Болівії прийнято Закон «Про Мати-Землю» («*Ley de Derechos de la Madre Tierra*»), відповідно до якого за біосферою, дикою природою визнаються 11 невідчужуваних прав, включаючи право на життя, на здійснення життєвих циклів без людського втручання, на захист від забруднень [5]. Наразі триває дискусія на рівні лейбористської партії у Великобританії про так звану програму 3D – декарбонізація, децентралізація і «розтоварювання» природних ресурсів, тобто відмова, перш за все, від сприйняття енергоресурсів – нафти, газу, води, вітру – як товарів. Це дуже сильно ламає економічну парадигму, і це вже не наукова дискусія, а політична [6]. Цілком зрозуміло, що великі економічні, ресурсодобувні (а від них й фінансово-ринкові) гравці створюють у зв'язку з цим тиск на всю епістему, залучаючи як витончені механізми багатоступеневої фільтрації альтернативних досліджень, так і більш прямолінійні, кримінальні інструменти впливу на корпорації, окремих акторів;

в) тенденції до активного *використання суспільно небезпечних інформаційно-сугестивних, пропагандистських практик*, що мають своїм наслідком примноження соціально-міфологізованих, емоційно-ригідних комплексів, подальше дистанціювання мислення від дійсності та можуть на цій підставі розглядатися як особливий вид психічного насильства. Основна мета застосування подібних практик, технологій – стимулювання ресентименту, управління соціальною тривожністю, страхами у політичних цілях, продукування згоди на непопулярні рішення і т. д.. Фіксується активна експлуатація механізмів постпам'яті, залучення до яких пригнічує раціональність на користь емоційного, включаючи розлади емоційної сфери, поширення ксенофобії, злочинів ненависті. Протидія останнім – один з напрямів зниження тиску оператора *Soft* на загальний фон ментальних глобальних загроз;

г) *капсуляція мислення*, звуження простору соціального діалогу, поширення інформаційних капсул, ехокамер, кількість яких зростає по мірі зростання доступності соціальних інтернет-мереж, використання в політичних цілях пропагандистських технологій, «фабрик тролів» і т.д. Капсуляція мислення призводить до соціального дистанціювання, подальшої фрагментація спільнот, зростання соціального неадеквату, напруженості, злочинів ненависті.

Велика частина політичної полеміки в соціальних медіа, констатується у Доповіді Римського клубу, є самопідтримуваними політичними міфами, при поширенні яких ЗМІ виступають в ролі ехокамери для спільнот пригнічених однодумців. У Китаї було проведено емпіричне дослідження, за підсумками якого було виявлено, що серед інших емоцій гнів і обурення вірусно поширюються в соціальних медіа швидше іншого [7, р. 118].

Модус *Operator* – інституційні бар'єри до подолання, протидії факторів модусів *Hard*, *Soft* і пов'язаних з ним. До цих бар'єрів можна віднести: наркотизацію та алкоголізацію; відповідно – наркозлочинність, включаючи глобальний наркотрафік, підтриманий корупційною злочинністю в національних урядах, правоохоронних органах; легальне, але детерміноване переважно економічними факторами широке поширення медичних препаратів, що змінюють свідомість. Фармакологічна мафія експлуатує економічну систему за рахунок здоров'я населення. Певна річ, така експлуатація забезпечена розгалуженою інституціональною мережею: починаючи від сертифікації (відмови від неї), державних закупівель лікарських засобів й закінчуючи конкретними лікарськими практиками, пов'язаними з призначенням відповідних препаратів, а також освітньою діяльністю, зорієнтованою на відповідних стейкхолдерів – фармакологічні корпорації. Стійкість подібних практик забезпечується сталими корупційними механізмами найвищого рівня відтворення, включаючи міжнародний.

Відтак вимальовується широка панорама кримінологічних практик, вмонтованих в стратегію нейтралізації, мінімізації впливу ментальних загроз глобальному розвитку, що передбачає, разом з тим, заглиблення до середнього й глибинного рівнів осмислення їх відтворення. Їх опис і пояснення – завдання наступних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Дудник С. В., Шафранський В. В. Психічне здоров'я населення України: стан, проблеми та шляхи вирішення. Україна. *Здоров'я нації*. 2016. № 3 (39). С. 12–18.
2. Mental Illness. Transforming the understanding and treatment of mental illnesses : Statistic. *National Institute of Mental Health*. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/mental-illness.shtml> (дата звернення: 16.03.2020).
3. Психічне здоров'я на перехідному етапі : результати оцінювання та рекомендації для інтеграції охорони психічного здоров'я в систему первинної медичної допомоги та громадські платформи в Україні. К., 2017. URL: http://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/MH-report-for_INTERNET_All_ua.pdf (дата звернення: 16.03.2020).
4. Устінов О. В. Психічне здоров'я як складова національної безпеки. *Український медичний часопис*. 2013. № 1 (93). URL: <https://www.umj.com.ua/article/52851/psixichne-zdorov-ya-yak-skladova-nacionalnoi-bezpeki> (дата звернення: 16.03.2020).
5. Ley de Derechos de la Madre Tierra: Ley № 071 De 21 De Diciembre De 2010. URL: <http://www.planificacion.gob.bo/uploads/marco-legal/Ley%20N%C2%B0%20071%20DERECHOS%20DE%20LA%20MADRE%20TIERRA.pdf> (дата звернення: 12.03.2020).
6. Бебешко Т. А. Климат – это новая экономика. *Экономическая правда*. 2018. 13 августа. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/08/13/639456/> (дата звернення: 12.03.2020).
7. Weizsaecker E., Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. N.-Y. : Springer-Verlag, 2018. 220 p.